

Nushası 10 kuruş

Posta ücreti 40 Para

İstanbul

Senelik abonasi

100 kuruş

Posta ücreti 10 kuruş

Şehremaneti Mecmuası

Şehremaneti tarafından ayda bir çıkarılır

Tetkik ve tettebbü

Nahiyelerin iktisadi faaliyeti

Meemuamzın (Nisan 1929) tarihli 56 mcr sayısının bağındaki yazının, yani belediyelerine Almanyadaki iktisadi faa - liyetlerine dair Doktor Oskar Mülert'in raporının bakiyesini - e'lemmiyetine binaen bu sayıda müemelen ikmale çalışacağız. Raporda deniliyo ki :

Belediyelerin elinde bulunan iltizam ve teahutlerin iktisat esaslarına muvafık yollara sevkı icap eder. Buna vasıl olmak için o işin mütlaka her nevi kırtasiyecilikten müberra olması, yani bir şehir idaresinde işlerin seyri tabüisini ihlâl edecek her türlü manilere meydan vermiyecek seri ve ameli katalar itti - hazına salâhiyetli bir usule malik bulun - mahdır .

Bir de iktisadi işlerde köy nahiye - leriyle şehir nevahisi yani belediyelerin vaz'iyetleri arasında farklar vardır . Bunlara yerine ve sırasına göre ema - neten yahut bir şirketle hisse ve idarece müstereken mühtelif bir işletme tarzı tayin edilir .

Fakat bütün bu mesâilde ve bilhassa belediyelerin iktisadi teşebbüslerinin mali noktaı nazardan mutaleadaki akis - lerin bütçeye faydalı yahut faydasız olması noktasının tefrika esas tanınması icap eder .

Yani o işin sırf varidat yahut men - faati umumiyeye için bir hizmet mukabili ücret olup olmadığma bakmahdır . Bu taksim tatbikatta bûs bütün değilde bile kısmen bir kâr getiren iş ile muaveneti nakdiyesi olan hizmet nevilerini ifade eder .

Menfaati umumiyeye için olan hizmetler esası mehadide belediyelerce sırf içtimai bir maksatla alındığından o hizmetin karşılığı olan ücret ya masrafını kapatır yahut bir kısmına ancak yetişir .

Hatta varidat maksadiyle olan işlerde de bu maksat daima ikinci derecede kalmış ve belediyelerde iktisadi faaliyetin esasını hemen her vakit umumun rahat ve istifadesi teşkil etmiştir .

Menfaati umumiyeye için olan tesisata kat'i bir şekil vermek hayli güçtür , çünkü varidat ve masarif poletikası ekse - riya o belediyenin mali hizmetatından idari vezaifile pek merbuttur . Buna ekseriya mühtelif ahval ve icabatı mahalliye de karışır .

Bir çok müessesesatta varidatın masraf - la hemen başa baş gelmesi hesap edil - miştir ; fakat tatbikatta bu neticeye ulaşılammıştır .

Misal olarak lağımalar , sokaların nezafeti ve çöplerin kaldırılması işlerini alalım . Belediye iktisadi faaliyetinin diğer kısımları olan sokaklar inşaatı , yol açılması ve köprüler yapılması gibi şeylerin masarifi için evvel emirde ve büyük mıkyaasta hazineı maliyeye mura - caat edilir. Tatlıratı fenniye ve hamam - lar tesisatında ise sıhhi esbap ve gayelere binaen değer fiatlardan daha aşağı bir ücret vaz'ı zaruridir . İrfan harsi gaye - sinden dolayı müzeler ve tiyatrolar için de aynı siyaset takip edilmiştir . Hulâsa menfaati umumiyeye tesirati yüzünden belediyelerin deruhle ettikleri faaliyet , onların varidat tedariki için olan teşeb -

büslerinden gelen kârı geçecek kadar ehemmiyetlidir .

Buna binaen şehir vazâif ve icmai gayâte ait iktisadi teşebbusat için nakdi muavete hükûmetçe inzum ve ihtiyac görülmektedir.

Belediyelerce ticaret maksadı iktisadisi esasları üzerine işletilen işlerin kontroluna gelince son zamanlarda bu ihtiyacı belediyeler kendileri hissetmiş ve sırf kendi teşebbüsleriyle bir ticari kontrol vücade getirmişlerdir . Bunun için bir « emniyet şirketi » tesis edilmiştir , hisse senedatı ile müesses bu şirketin muayene ve teftişine işlerini arz etmek muracaati şehirlerce , git gide itiyat edilmektedir . Bu muayene yalnız fenni veya muameleli hesabıyeye ait mali mahiyette olmayıp aynı zamanda , bilançoda gözükken muhtelif memuriyet ve vezâifin usule muvafık olarak teşkil edildiğini de mütalea eder . Fazla olarak o muayene edilen işin teşkilat tarihile getirdiği temettü miktarı ayrıca ince bir tetkik mevzuu teşkil eder . Zirai nahiyele de bu kontrolden ticari mesail ve müessesatta vasi mikyasda istifade ederler . Tasarruf sandıkları bu nevi kontrolun en mühim mevzuudurlar .

7 — Belediyeler iktisadi işlerinin mali tasrı ve tertibi .

Maliye ve varidat nokatı nazarından belediyelerin iktisadi tesisat ve teşkilatı dört büyük takıma ayrılır :

1 — Erzak ve nakliyat işleri .

2 — İtibari mali ve sigorta müessesatı ;

3 — Menfaatı umumiye tesisatı (teaffün etmiş mevaddın imhası ve süpürüntülerin kaldırılması , çirkef sular ve telvisatın izalesi , tathirâtı fenniye , sıhhi müessesat , halk hamamları , müzeler ,

tiyatrolar , orkestralar) , ki bunda mez-baha ile hayvan pay yeri de dahildir ;

4 — Diğer sanâi müesseseler , ve ez cümle birahaneler , tuğla ve taş ocakları , kum ihrac edilen yerler ... ilh .

Bunların birincisi olan erzak yani havayici zaruriye tedariki ve nakliye işleri ahalinin doğrudan doğruya rahat ve hoşnutluğuna taalluku hasebiyle pek mühim ve bir inhisar evsafı göstermesi istifade itibariyle bazı cebri müzayakayı muciptir . Bu gibi işleri vergilere bağlamak ve bilhassa doğrudan doğruya mükellef (şirketlere tarholunan vergi gibi) kılmak , neticede tarifelerin yükseltilmesini mucip olarak o halde ahali üzerine matruh bir resmi munzam şeklinin hemde geniş bir tabakasını vücade getireceğinden sureti kat'iyede menü tevakkı edilmelidir .

Emlak ve icarat üzerine olan rüsum ile arazi temellükündeki vergi gibi bil vasıta istifa olunan belediye vergileri de bu erzak ve nakliye hakkındaki müsaa-de ve hususi teşebbusat gibi muamele görmelidirler .

İtibari mali müessesatından bilhassa tasarruf sandıkları ve sigortalar harpten evvel erzak ve nakliye kısmından atolu - nmuşdu .

Şimdi tasarruf sandıkları , işlerini hakiki bir tasarruf sandığı nevi dahilinde tahdit ettikçe şirketler vergisinden muaf ve hariştirler , Almanyanın bazı yerlerinde meslek vergisindende tistisna edilmişlerdir .

8 — Belediyeler faaliyeti iktisadiyesinin icimai manası

Belediyelerde iktisadi harekâtın icimai vezâife şiddetle merbut olduğu yukarıdan beri görülmüyor . Hatta sırf idari mesailde bile nüfus kütlesinin iktisadi şerait ve efkârının taayun ettiği

ictimai şekil daima mahsüstür. O halde bu belediye yani şehir faaliyeti iktisadiyesi kendi için mevcut değildir; o insanların ihtiyacı, işlediği yerdekilerin refah ve istirahatı ile şart koşturmuştur. Ona hakim olan fikir o nahiye menfaatına hizmettir. Bundan dolayı iktisadi ve imai hayatta ne gibi değişiklikler olursa bunların tesiri - hemde ameli ve müsbet halde - in'ikas eder. İktisadi ve ictimai vaziyeti umumiyeye ne kadar müşkülata uğrarsa ahali kütlesi de o kadar acı ve elem duyar.

9 — Belediler faaliyeti iktisadiyesinin hayatı iktisadiyeyi tanzim noktasından ehemmiyeti.

İstihsal maksadiyle tutulan işler ve elektrik kuvveti yahut su tevzi, nakliyat ve ticareti kolaylaştıran vesâit ile insan ve eşya münakalatı tesisatı işlerinde belediyeler hususi san'atlerle doğrudan doğruya rabitalariyle onları teşvik ve gerek istihsal, gerek eşyayı ticariyeyi tevzi harekâtında pek mühim amil olurlar. Bütün memleket sekenesi lehine belediyelerin gerek sıhhatı ve işe kabiliyeti yeni bir nesil yetiştirmek ve gerek mevcut ahaliye maddi, manevî yahut iktisadi fayda ve varlık husule getirmek hizmetlerinde ticaret ve sanayi üzerine mühim tesir icra ederler.

Hükümet ve muessesati milliye ve umumiyeye için eşya ve levazım tedariğinde belediyelerin münakasa icra etmeleri ve böyle mühim alım satım işleri ve siparişleriyle meşgul olması bu kabilendendir. Belediyelerin Avrupadaki usul ve teşekkülleri bizimki gibi olmayıp şehrin elektrik istihsalı, tramvayları, hava gazı ve su tevziatı imtiyaz yahut ruhsat ve ya sermaye hisseleri belediyenin malı olduğundan bu sanayi ve ticareti icra ve idare ile beraber hep memleket lehine şerait ve fevâidi muhafaza ile temeyyüz eder, en yeni ve en iktisadi usulleri ve en emin ve sağlam yolları tercihdeki istifade yabancı bir kompanya yerine asıl memleketin kendi evlat ve cemaatine ait olur. Belediyelerin iktisadi hayatı tanzimdeki vazâifi bu suretle büyük bir tesir ve ehemmiyeti hâizdir.

Hele harpten sonraki ucuz mesakin inşaatı ve tasarruf sandıklarıyla ahali bankaları teşkilatında belediyelerin gösterdiği yüksek himmet ve ince zihniyeti bu devre kadar hiç bir tarih kaydetmemiştir.

Bu makalede bizim naklû beyan ettiğimiz kısımlar en mücmel esas çizgilerden ibaret bir hulasadır

Ali Suat